

Paristik Madrilera, Leitzan barrena

Nafarroako Enrike Hirugarrenak —Frantziako Laugarrenak, dinastiko-legitimista-hitorizista jartzen direnentzat, Borbonikoak alegia— botatako hitzak omen dira gaur arte heldu zaizkigunak, baina oraindik ere balioa galdu ez dutenak: Frantziako tronua ere bere ipurdipean izateko aukera ikusita, txikikeria hutsa iruditu zitzaion, kronikek diotenez bero-bero eta lerdentente ibiltzen omen zen majestateari, kalbinismoa alde batera utzi eta katolizismoa bere egitea. Parisek balio du meza bat, esan omen zuen (frantsesez esango zuen, ordurako euskara ez baitzen gure —hemengo— errege-erreginen hizkuntza). *Paris vaut bien une messe*.

Balio du, alajaina! Paris. Senaren pausaleku, argiaren hiria deitutakoa, meza bat baino gehiago ere balio du, eta asko izan dira horretaz konturatu eta hiriaren aurrean, errendituta, belaunikatu direnak. Parisek, baru-barruan zituzten on eta txarrak, hobe eta okerrenak, azaleratu dizkielako, eta azaleratze horretan, mirarizko osmosi bat eragin dielako, on eta txar horiek bereak eginez, berarentzat hartuz, hiriarentzat alegia, eta bere edertasunak eta bere magiak (zergatik ez?) harrapatutakoei on eta txar horiek lapurtzen zizkien bitartean, bere aurpegi eta itxura etengabe aldatuz zihoan Paris. Eta horrela, gaur arte.

Ez dut ezagutzen Parisen egon eta horrelakorik sumatu ez duenik. Paris bizirik dago, eta Boulogne-ko basotik arnasa hartzen duen bitartean, ez dio lotsarik ematen bere gernu eta gainerako ur zikinak erdi-erdian, Senan barrena zabaltzea, Montmartre-tik, Montparnasse-tik, edo baita Roissy-tik ere, bere begiek ia dena kontrolpean daukaten bitartean, Père Lachese-ko hilobietatik hildakoen bizitza, hildakoen negar eta algarak zerura zabaltzen diren bitartean. Parisek duen argi bereziaren bahetik pasatzen diren, oraindik bizirik gaudenontzat oxigeno bihurtzen diren negar eta algarak.

Eskuaraz baizik ez zekiten haiei ere malkoz bete zitzaizkien begiak Lehen Gerra amaitzean, hildakoak gogoan —morts pour la patrie— eta malkoz berriro ere Hitlerren tropak Parisen ikustean, eta berriro ere malkoz liberazio egunean, Bigarren Gerra, 30 urteko aldea, baina Paris beti sinbolo. Hutsaren sinbolo, edo guztiaren sinbolo. Paris, Parisen sinbolo baita.

Arteen Hiriburua

Guggenheim Bilbao Museoarean eskutik, Arteen Hiriburua ere badela ekarri digute gogora orain. Ez zegoen horretarako beharrik, garairen batean Paris artearen hiriburua izan dela gogora ekartzeko beharrik, ia-ia artea bera baita Paris, Paris baita artea. Baina koadroak —eta eskulturak— erakusteko modu aproposa iruditu zaie erakusketan honen arduradunei, eta, alajaina!, ez dira erratu. Paris aurretik jarritz, nola ez errenditu pintura eta eskulturaren edertasunari? Tranpa egitea da, beharbada, Paris erakusketaren ardatz bihurtzea, baina nori axola zaio tranpa Paris bezain ederra bada?

Koadroak—eta eskulturak: Giacometti, ezin ahaztu— XX. mendearen erakusle interesgami dira. Modigliani, Duchamp, Picasso, Kandinskyren bat, sorta oparoa da, eta merxe du benetan. Banaka, eta elkarrekin, nahiz eta erakusketan hau muntatzeko kriterioarekin bat etorri ez —modu asko egoten baita horretarako, eta askotan gustu kontua edo akademizismo hutsa izaten baita horretan eztabaidan hastea—. Museoak, Guggenheimek, bisitan doanari gogoratzen dio hiriaren edertasunak, bertako giro erromantikoak (*romantico* nobela), bere historia kulturalak, politika liberalak eta bizi-kostu merkeak munduko bazter guztietako artistak erakarri zituela. Paris bizirik dagoela esatea ahaztu zaie, beti egon dela bizirik, eta bertaratzen ziren guztien arimaren zati bat lapurtzen ziela, bere egiteko. Baina museoak Parisen arimaren zati bat utzi zutenen beste arima-zati bat ekarri eta eskaini digunez, ez dago zertan kontuak eskatu museoari Paris bizirik dagoela ahaztu zaio-

lako. Ikusgai daudenek, ikusi ondoren, erakutsiko digute hori. Nahiz eta hainbat gauza —Niki de Saint Phalle, orain hil berria, Parisen Beaubourg-en atarian hainbat lan egingakoa, esate baterako— niri gehiegi ez gustatu.

Eta Paris bizirik dagoela benetan ikustea lortzen badu, Guggenheim museoak aurrerapauso nabarmena egingo du. Museoa bera Parisen dagoela ere ez baita konturatu oraindik. Bilbon dagoela uste du, baina ez, Aldamenean eta barruan duen Nerbioi hori Sena da, nahiz eta batzuk Manzanaresekin nahastu, eta Parisen sortutakoak eta Paristik etorritakoak emango dio bizitza Guggenheimi etorkizunean. Nahikoa da begiak irekitzea. Guggenheim Bilbao ez baitago New Yorkeen, Parisen baizik.

(Baina museoaren kudeatzaileak ez dira oraindik konturatu. Ireki aurretik ere, ia bost urte oker ez banabil, bertara joan eta kartel eta seinaleak euskaraz, espainolez eta ingelesez zeudela ikusita, horretarako kriterioa zein izan zen galdetu nuen. Euskal Herrian frantsesa askoz jende gehiagok hitz egiten zuela ingelesa baino, eta falta zela. Ingelesaren ordez frantsesa jartzea proposatzen ote nuen erantzun zidaten, nire galdera batere ez zutela ulertu erakutsiz. Gaur egun lehen egunean bezalaxe daude kartelak.)

Ikastolan hasi ginenetik kantatzen genuen: «Paristik natorren artista bat naiz ni! Paristik datorren artista bat da hori!...».

Leitzatik Artium-era

Jakin-en azken alea inprimategira bidali zenean Gasteizko Artium oraindik ireki gabe zegoen, eta amaitu aurretik inaugurazio hartan entzundako hainbat kontu ekarri nahi ditut gogora. Lehenago ere esan nuen oso eztabaidagarri a zela Artiumaren beharra, eta are gehiago Artiumaren egituraketa. Baina inaugurazio ekitaldian, eta *peri-inaugurazioan* (barka neologismoa) erreferentzia gisa hartu zirenak ikusita, tripak ere nahastu zizkidaten. Espainiako erregea inaugurazioan izatea ez da ezer, monarkak horrelako gau-

zetarako baitaude, baina hortik hasita Artiuma Valladoliden zabaltzekotan dauden arte garaikidearen museoarekin anaitzea, Reina Sofia Madrilgo zentroaren atzetik bigarrena izango dela aipatzea (nongo bigarrena, Espainiakoa?), IVAM Valentziako zentroaren parekoa dela, eta beste hainbat astakeria, hori gehiegizkoa ere bada. Batetik gezura delako, eta bestetik penagarria ere badelako. Eta zergatik ez dugu Lyonekin egin konparaketa, zergatik ez Parisekin? Baina batez ere, zergatik ez dugu Guggenheimekin egin, zergatik ez dugu unea aprobeztatu Euskal Herriari baimura begiratzeko? Kulturak ere ez du sinesten dagoeneko herri honetan? Eta orain, Donostiako Tabacalera dator-kigu, eta hobe izango da Iruñeko Ziudadelako proiektua ez aipatzea.

Azken batean, Madrilgo Reina Sofiak asko lilurutzen baikaitu. Hantxe atarira bidali zituen Eusko Jaurlaritzak —ekainaren 9a, igandea— harrijasotzaileak, Euskadiko turismoaren propaganda egitera. Tartean baita Mieltxo Saralegi ere. «Euskadi, con mucho gusto». Ez du jakingo beharbada Saralegik Leitzako landa-etxeak kontu handiz gelditzen direla kanpaina horretatik kanpo, edo beharbada bai, jakingo du, eta horrexegatik joango zen Reina Sofiarekin atarira, harriak altxa eta madrildarrak «Euskadira» erakari nahian. Berastegitik hara/Berastegitik hona pasa ez daitezten.¶